

Berachot Sources 41

רש"ש מסכת ברכות דף מ עמוד ב

ה"א חוץ מן הפת ומה". נ"ל דטעמו דבשלמא בשארי פה"ע ופה"א דמתחלה לא טבעו חכמים עליהם רק ברכה כללית כמו בפה"ע דכולל כל פירות האילן. וכן בפה"א כולל כל פירות הארץ לכן יוצא בדיעבד בשהכל דלא הוי שינוי כ"כ ממטבע דהוי מכלל לכלל משא"כ פת ויין דטבעו חכמים עליהם ברכות פרטיות הוי שינוי גמור דהוי מפרט לכלל. ולכן אמר שפיר נימא כתנאי דגם פלוגתייהו הוי בשינוי גמור דאמר ברכה שלא תקנוה חכמים כלל ולזה שפיר מצי סבר ר"י כר"ה בשא"ד דיוצא בשהכל דזה לא מיקרי שינוי כלל ויש לכונן לזה תירוץ התוס': שם דתניא כו' ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו. הן גם במשנה פ"ה דמע"ש איתא ולא שכחתי כו' מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. וברא"ש הגי' דתנן ועי' בתוי"ט שם

פני יהושע מסכת ברכות דף מ עמוד ב

בתוספות בד"ה נימא רב הונא כרבי יוסי וא"ת היכי מצי סבר כו' הא רב הונא מודה בשאר דברים כו' יש מפרשים דמצי למימר כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה האי תירוץ דיש מפרשים מגומגם ועיין במהרש"א, גם את זה לא ידעתי מאי שנא דברוך המקום אינה ברכה כלל מה כוונתן בזה דלכאורה הא דקאמר רבי מאיר דיצא על כרחך איירי דאמר נמי מלך עולם או דבר אחר בכה"ג שאומר במקום מלכות להפוסקים שפסקו כרבי יוחנן ולרב צ"ל דברוך המקום היינו הזכרת השם וא"כ למה כתבו שאינה ברכה כלל אטו משום דאמר כמה נאה פת זו קודם הברכה מיגרע גרע. והנראה בכל זה דהאי יש מפרשים לאו לתרץ קושייתם אתו אלא למלתא אחריתי קאמרי אם כן הדרא קושיית תוס' לדוכתא. אמנם לענ"ד נראה ליישב קושיית תוס' בפשיטות דהא דמודה רב הונא בשאר דברים חוץ מפת ויין שאם אמר שהכל דיצא מתוקמי שפיר כרבי יוסי דבכה"ג מודה רבי יוסי דלא מיקרי משנה ממטבע שטבעו חכמים דאיכא למימר דתחלת מטבע הברכות כך היא כיון דמסברא שייך ברכת שהכל על כל מיילי אלא דלכתחילה תקנו שיאמר פרי העץ או פרי האדמה כדאשכחן האי לישנא גופא בקרא דבבכורים כתיב מראשית פרי האדמה ולענין מעשר כתיב פרי העץ ומש"ה מצוה מן המובחר שיאמר כן זכר למעשר ולבכורים כדאשכחן בריש פירקין כל השקלא וטריא דברכת הפירות בהנך מצות תליין ע"ש משא"כ בדיעבד אין סברא לומר דלא יצא דאי משום דברכת שהכל אינה מבוררת לפי שכולל כל הדברים כמ"ש הרא"ש ז"ל לקמן בסמוך [סימן כ"ה] בסוגיא דאין ברכותיהן שוות מ"מ ברכת פרי העץ ופרי האדמה נמי אינן מבוררות כל כך שהרי כוללן כמה דברים דבכה"ג כתב הרא"ש ז"ל לקמן, ועוד דהאי טעמא דברכה מבוררת לא שייך אלא לכתחילה ולא לענין דיעבד משא"כ בפת ויין שתקנו בכל אחד ואחד מהם ברכה מיוחדת ממש שצריך להזכיר שם הפת והגפן והיינו משום דהנאה דידיה חשיבא טובא כדמסקינן בריש פרקין משום דמיסעד סעידי הוא אם כן שפיר הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים אם אמר שהכל על פת ויין שאינו מזכיר שם הפת ויין, כן נראה לי נכון ליישב קושיית התוס'. ולכאורה רב הונא גופא לאו מסברא דנפשיה קאמר אלא משום דלישנא דמתני' נמי הכי דייק ליה דהא הך מתני' דקתני בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אמתני' דרישא דכיצד מברכין קאי ומדלא קתני לרבנותא דאם בירך על פת ויין בורא פרי האדמה יצא והוי ידעינן דכל שכן בשאר פירות האילן שיצא בבורא פרי האדמה אלא על כרחך דלקושטא דמלתא פת ויין אפילו בבורא פרי האדמה לא יצא וכל שכן בשהכל דלא יצא והיינו מטעמא דפרישית ודו"ק:

רש"י מסכת עירובין דף מ עמוד ב ד"ה ליתביה לינוקא

ליתביה לינוקא - לשתותו, לאחר שיברך עליו, דהאי שיטעום דקאמר - לאו דווקא קאמר אמברך, דהוא הדין כי שתי אחרינא, דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, ומכי טעם ליה אחרינא - שפיר דמי, וכדתניא נמי בגמרא דפרק ראוהו בית דין (ראש השנה כט, ב): לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם, שהרי הן יכולין לעשות, אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות, ואף על פי שהוא לא טעם אלא בניו - שפיר דמי, ואף על פי שבירך עליה ברכת המוציא.

רשב"ם מסכת פסחים דף קו עמוד א

אמר רב יהודה בפה"ג. אתאי כסא דחמרא וברוכי ומשתי משום כבוד שבת לחלק בין מדת שבת למדת חול שהוא ענין שיר שאין אומרים שירה אלא על היין והכי מפרש בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישמע יתרו

רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה י

מי שנתכוין לקדש על היין בלילי שבת ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש הרי זה מקדש על ס הפת ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה, ומצה ע לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה, וזה הוא הנקרא קידושא רבא, מברך בורא פרי הגפן בלבד ושונה ואחר כך יטול ידיו פ ויסעוד, ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, וגם קידוש זה לא יהיה אלא במקום סעודה. +/השגת הראב"ד/ אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש. א"א בחיי ראשי אם מסברא אמרה לא סבר מימיו סברא פחותה מזו ולפי שקראוהו קדושא רבא יצא לו, ואינה כלום, שכבר נתקדש היום בכניסתו על היין קודם שיטעום ואילו בא לקדש ביום על הפת מי לא מקדש ותחשב המוציא במקום ברכת היין ויאכל, וכשדרשו (פסחים קו) אין לי אלא בלילה ביום מנין אסמכתא היא דעיקר קידושא בלילה כתיב מדכתיב את יום ולא כתיב ביום א"נ דאי לא קדיש בלילה קאמר. +:

מגן אברהם סימן רצו ס"ק י

(י) (פמ"ג) (מחה"ש) אם נתכוונו. בברכת הבדלה אף על פי שלא נתכוין בברכת היין יצא [ל"פ] ות"ח אין סומכין על הבדלה שבב"ה [סמ"ע בח"מ סי' רצ"א] ולא ידעתי למה ואפשר שמייירי כשיש לו בני בית סי' רצ"ח סי"ד:

באור הלכה סימן קצ סעיף ד

מהמסובין - עיין בשע"ת בשם חכ"צ דדוקא אם המסובין אינם יודעים בעצמם לברך אבל אם יודעים אסור לו לברך ע"מ שיטעמו אחרים אם לא יטעום הוא בעצמו והביא ראיה לזה מדברי רש"י עירובין מ' ע"ב ע"ש ובאמת דבריו צ"ע ולא משמע כן בפוסקים דלפי דבריו לא משכחת האי דינא כ"א בבני ביתו או בבנים קטנים דבהו יכול להוציאם אף על פי שאינו צריך לברך לעצמו כדמבואר לעיל בסי' קס"ז סעיף י"ט עיין שם בבאיור הגר"א ובאחרונים והפוסקים סתמו וכתבו דבין הוא הוא בין אחר יכול לטעום ולא חלקו כלל וע"כ לא דמי כלל להאי דסימן קס"ז דהתם ברכת הנהנין הוא ולא יהנה ולא יברך וכדאמרי' בש"ס ר"ה דף כ"ט עיין שם משא"כ בברכת המצות אדרבה קי"ל אף על פי שיצא מוציא ומה שהביא מדברי רש"י המעיין שם ברש"י יראה שדבריו שם סתומים ומחוסרי הבנה אף לדבריו ומראש דבריו משמע לכאורה איפכא וא"כ אין להביא ראיה משם. ואין להביא ראיה לדברי החכ"צ מדברי המחבר לקמן סי' רע"ג ס"ד דגם בקידוש שהוא ברכת המצות נמי אינו יכול להוציא אם כבר יצא אלא למי שא"י בעצמו לקדש חדא דדברי המחבר שם דחויים מהלכה כמו שהבאתי שם בבה"ל בשם האחרונים ועוד דלא דמי כלל דשאני התם דהוא כבר יצא וא"כ למה ליה לקדש ולברך עוד הפעם לאחרים במקום שהם בעצמם יכולים לקדש משא"כ הכא דהוא מברך בהמ"ז לחיובו ונקט ג"כ כוס כתיקון חכמים לברך בהמ"ז על הכוס וא"כ הוא מברך גם לעצמו אלא שאינו רוצה לטעום ובזה שפיר מודו כ"ע דיכול גם אחר לטעום אף על פי שאותו אחר יכול בעצמו לברך תדע דהמחבר בעצמו בסי' רע"א סעיף י"ד סתם וכתב דאם טעם אחד מן המסובין יצא ולא חילק כלל אם המסובין יכולים בעצמם לברך או לא וכן בב"י שם לא נזכר מזה כלל ע"ש אלמא דלא שייכא כלל האי דינא דמייירי שיוצא ג"כ בקידוש לעצמו לההיא דסי' רע"ג הנ"ל שאינו מקדש רק לאחרים וכן ברור ומצאתי במחה"ש שכתב ג"כ דמדברי הפוסקים לא משמע כדברי חכ"צ:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעד סעיף א

(א') (שונה כוס שני א' א) ואין מברך עליו (א) לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, א' < שאין מברכין בורא פרי הגפן א' כי אם על כוס של קידוש (ב) ועל כוס של ברכת המזון, (ב') ואין מברכין על הגפן (ג) כ"א אחר כוס ב' רביעי. הגה: <א> והמנהג בין האשכנזים <א> לברך ברכה ראשונה א (ד) על כל כוס וכוס, (ה) אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד, ב < וכן דעת רוב הגאונים.

משנה ברורה סימן תעד

(א) לא ברכה ראשונה - ואף על גב [א] דארבעה כוסות שתקנו רבנן [ב] כ"א מצוה בפני עצמה היא מ"מ כיון דליכא היסח הדעת משתיה שהרי כשבירך על כוס א' היה יודע שישתה עוד כוס הלכך לא בעי לברוכי על כל כסא וכסא:

(ד) על כל כוס - דמשהתחיל בהגדה אסור לשתות [ד] ולהכי הוי הפסק לאצרוכי ברכה בכוס שני ואפילו נימא דזה אינו מפסיק לענין ברכה (וכההיא דסימן קע"ח ס"ו) מ"מ כיון דכל חדא וחדא [ה] הוי מצוה בפ"ע יש לברך על כל כוס ברכה בפ"ע:

ט"ז אורח חיים סימן תעד ס"ק א

(א) (פמ"ג) והמנהג בין האשכנזים כו'. אמת שזה דעת רב שרירא ורב האי בטור וצ"ע באמת הא זה סותר את זה דאם מברך בפה"ג על כל כוס ע"כ קי"ל דאגדה והלל הוי הפסק כדעת ר"י רס"י תע"ג ומדלא צריך ברכה אחרונה אחר הכוסות הראשונות ש"מ דשייכים הם לסעוד' והגדה לא הוי הפסק כרשב"ם. ופשוט שמטעם זה באמת כתב הטור וא"א הסכים לדבריהם בברכה אחרונה שאין לברך אלא אחר אחרון. עכ"ל. משמע אבל לא בראשונה לענין בפה"ג על כל כוס מטעם שזכרתי ונ"ל טעם הגאונים דודאי לא הוי הפסק ואפ"ה צריך בפה"ג לכל א' כיון דחכמים תקנו ד' כוסות הוי כמתנה בפ"י בשעת ברכה שאין בדעתו לשתות מחמת ברכה זו אלא כוס זה כיון שצריך לכוס אחר חייב לברך עליו כנ"ל אלא ק"ל אמאי כ' לעיל שלא יאכל בטיבול ראשון רק פחות מכזית ורמ"א לא כתב ע"ז כלום משמע דהכי נוהגים הא אפי' אם יאכל כזית לא יצטרך לברכה אחרונה כיון דלא הוי הגדה הפסק וי"ל דמ"מ עדיף טפי לצאת ידי ר"י והא דלא קי"ל כוותיה בברכה אחרונה היינו להקל בספק ברכות:

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מ עמוד ב

ועל כולם שאמר שהכל יצא איתמר רב הונא אמר כו' ור' יוחנן אמר אפילו פת ויין. וקיימא לן כר' יוחנן דהלכתא כותיה לגביה דרב הונא. ואיכא למשמע מינה נמי דמי שבירך על היין בורא פרי העץ יצא דהא חזינן דלא קפדינן בברכה דיליה דאפילו כשבירך ברכה אחרת שאינה ברכתו יצא. אבל בפת איפשר לומר דכיון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו דכתיב אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא נפיק כשבירך עליה בורא פרי האדמה. ועוד דבברכתה דקבעו לה רבנן הוציאוה מכלל פרי כלומר שאינו מזכיר בברכתו פרי שוב אינו יוצא בה בלשון פרי. אבל בשהכל יוצא בכולהו מפני שהוא כולל הכל וכן עיקר. ואף על גב דאמרין לעיל דכל היכא דמברך בחטה שהכל לא מברכין בסוף שלוש ברכות התם הוא כי מברך מדיניה שהכל או בורא פרי האדמה שהוא ברכתו הראויה לו כגון כוסס את החטה ליכא בסוף מעין שלש משום דרחמנא כי אדכר חטה בשבחה דארץ ישראל בשבעת המינים משום מזון אדכרה. וכיון דכן האוכלה למזון כדרכה היא טעונה ברכה לבסוף אבל שלא כדרך מזון לא. אבל הכא שאני דברכה הראויה לפת היא המוציא ובדיעבד הוא שיוצא בשהכל:

כסף משנה הלכות ברכות פרק ד הלכה ו

דכיון דתנן על הכל אם אמר שהכל נ"ב יצא וה"נ אפשר לומר שאם בירך על הפת בורא פרי האדמה יצא דהא פרי האדמה הוא ואפשר דאפילו בירך בורא פרי העץ יצא וכמ"ד עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה. וכן י"ל דברכת במ"מ פוטר ברכת תבשיל ופירות

באור הלכה סימן קסז סעיף י

במקום ברכת המוציא וכו' - ואם בירך במ"מ דעת הרבה אחרונים דיצא בדיעבד וא"ר בשם הדרישה בסימן קס"ח כתב דברכת בורא מיני מזונות היא ברכה כוללת כמו שהכל ויוצא על כל דבר דכל מילי מיזן זיין (חוץ ממים ומלח) וכן כתב הח"א בכלל נ"ח עי"ש בני"א:

שערי תשובה סימן קסז

[יג] מלכא מריה. עבה"ט ועיין ב"ח ס' קס"ה דמשמע דאם בירך במ"מ על הפת לא יצא וכ"כ בבית יהודה ס' מ"א וכתב בבר"י שדעת הב"י והט"ז והא"ר בשם הדרישה דיצא וכ"כ באבן העוזר ס' קס"ח לדעת הב"י והבר"י צידד לומר דאפשר שגם הב"ח מודה וע"ש בשיורי ברכה ובס' ר"ז דגם הרמ"ע באלפסי זוטא ס"ל הכי ושם כתב דאם בירך על הפת בפה"א יצא והרא"ה והריטב"א פליגי עליו ע"ש,

וכתב בבר"י אם נטל ובירך המוציא ונודע שהמים שנטל פסולי' לנט"י וצריך ליטול פעם אחרת יאכל מיד פחות מכזית דלדעת הרשב"ץ ודעמי' א"צ נטילה ושוב יטול ויגמור סעודתו, ואם אירע דאחר שבירך המוציא לא טעם מידי וחזר ונטל ידיו נסתפק הבני חייא ובבר"י כתב שנראה שא"צ לברך דלא גרע מטול בריך ע"ש:

ערוך השולחן אורח חיים סימן קסז סעיף יט

אם בירך על הפת שהכל יצא דהיא ברכה כללית אבל אם בירך בורא מיני מזונות או האדמה לא יצא ויש מי שאומר דיצא בברכת בורא מיני מזונות [ש"ת סקי"ג בשם ברכ"י ואבן העזר] והטעם נראה משום דפת וודאי הוא מזון ולענ"ד נראה דלא יצא כיון דאינה ברכה מבוררת ואינה על הפת מתקון חכמים לא יצא ולא דמי לשהכל שהיא כוללת הכל ואי משום דפת הוי מזון דהא מברכין בברהמ"ז על הארץ ועל המזון הא כל מילי איקרי מזון [עירובין ל']. ועכ"ז אם בירך על פרי העץ או פרי האדמה במ"מ לא יצא וה"נ בפת כן הוא וצ"ע:

תוספות מסכת ברכות דף יב עמוד א ד"ה לא לאתווי

לא לאתווי נהמא - ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלין לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י הי' אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן ב"ט בחתימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט.

גליון הש"ס מסכת ברכות דף יב עמוד א

בא"ד שאמר בפה"ע תחת בפה"ג. משמע מזה דאם בירך על היין בפה"ע דלא יצא. [וכ"כ המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ב בשם תשובת ר"י הלוי] ותמוה לי דהא יין שם פרי עליו. דהא מברכין בפה"ג וא"כ שפיר מברך בפה"ע. אלא דהי' לו לברר יותר שהוא מגפן. וא"כ לא גרע מברך שהכל דקיי"ל דיוצא. אח"ז מצאתי בעזה"י בתשובת גינת וורדים חלק או"ח סכ"ט דהעלה לעיקר דיצא:

אבן העזר אורח חיים סימן רח סעיף יד

[שו"ע סעיף יד]. כתב המג"א [ס"ק כב] בשם תשובת ר"י הלוי סימן מ"ז, אם בירך בורא פרי העץ על היין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן, עכ"ל. וראיתי בתשובה הנ"ל, והוציא כן מתוספות ברכות דף י"ב [ע"א ד"ה לא]. וכתב הטעם כיון דיצא מתורת (פת) [פרי] לכן ברכתו [ה]כוללת הוא דוקא שהכל עיין שם שהאריך. ואני הקטן נראה לי פשוט דיצא בבורא פרי העץ בדיעבד, וראה מהש"ס פרק כיצד מברכין דף ל"ה [ע"ב], פריך שם מאי שנא יין דמברך בורא פרי הגפן, אילימא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה, והרי שמן דאשתני לעלויא ומברך בורא פרי העץ, ומשני התם משום דלא אפשר, היכי נברך נברך בורא פרי הזית, פרי גופא זית איקרי, פירש רש"י [ד"ה זית] והוה ליה בורא פרי הפרי, אבל גבי גפן, הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן, עכ"ל, ופריך הוה ליה לברך בורא פרי עץ זית ומשני חמרא סעיד, ע"ש. מבואר אי לאו דחמרא סעיד היה ברכתו בורא פרי העץ, ומשום דחמרא סעיד מי לקח ברכתו ממנו, וכי משום הכי אין שייך ברכתו דפרי העץ עליו כמו על השמן. ותו דהא למאי דמשני מעיקרא התם משום דלא אפשר לברך בורא פרי הזית כו', לפי תירוץ זה על כרחך אי בירך על היין בורא פרי העץ ודאי יוצא, כמו על השמן, וכיון שכן הוא לפי תירוץ זה והש"ס לא חזר בו מזה אח"כ. תו דהא גם גפן היינו העץ גפן, כמו שכתב רש"י הנזכר לעיל, ולמה לא שייך לברך עליו פרי העץ סתם (דלא) [ולא] יצא בפרי העץ כמו בשהכללא], דמהאי טעמא קיימא לן סימן זה סעיף (י"ב) [טו] אי בירך על הענבים בורא פרי הגפן יצא. תו קשה סוף פרק שלשה שאכלו דף נ' [ע"ב] סבר רבי אליעזר יין עד שלא נתן לתוכו מים מברך עליו בורא פרי העץ ע"ש, ועל כרחך לא פליגי עליה רבנן אלא לכתחילה דסבירא להו דמברך עליו בורא פרי הגפן, אבל בדיעבד לא פליגי דשייך ביין ברכת בורא פרי העץ, ולדברי ר"י הלוי הוה ליה לברך על יין חי שהכל. ותו דכן משמע לשון המשנה שם [לה], א [וז"ל על פירות האילן אומר בורא פרי העץ חוץ מהיין שאומר בורא פרי הגפן כו', בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ע"ש, משמע דגם יין, דנכלל בכלל פירות אילן שאמרו אם בירך עליהם בורא פרי האדמה יצא, כמו דנכלל בכללו שמן הוא הדין יין, ולא הוציא יין מכלל פירות אילן אלא ברישא לענין ברכתו דלכתחלה:

ומה שהוציא ר"י לוי שם מתוספות ברכות דף י"ב [ע"א], ז"ל תוספות שם [ד"ה לא], מיהו אומר (הר"ם) [הר"ח] אם היה יודע בבירור שטעה בדיבורו, שאמר בורא פרי העץ תחת בורא פרי הגפן, דבתוך כדי דיבור יכול לחזור בו, וכן ביום טוב בחתימה של יום טוב, אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת, וחזר תוך כדי דיבור יצא, אחר שהוא יודע שהוא יום טוב, עכ"ל תוספות. ואף אני אביא מדברי התוספות אלו, דמדבריהם מוכח להיפך מדברי ר"י הלוי. דקשה למה ביין נקטי התוספות נפקא מינה לענין לכתחלה אי יכול לחזור בו תוך כדי דיבור, וביו"ט נקטי התוספות נפקא מינה לענין דיעבד אם חזר בו תוך כדי דיבור דיצא, והוה להו למימר נמי גבי יין נפקא מינה לענין דיעבד. ותו קשה דדין זה לא הזכירו התוספות בשום מקום דאם בירך בורא פרי העץ על היין דלא יצא, ומלשון התוספות משמע דדין זה היה פשוט בעיניהם ולא הוצרכו לכתבו מרוב פשיטותו, וזה תמוה מנא להו פשיטות דין זה, ואדרבא מהש"ס נראה להיפך כדפירשתי, ואם היה נראה לתוספות דין זה הוה להו לבאר דין זה במקומו:

על כן נראה לי ודאי גם התוספות סבירא להו אי בירך על היין בורא פרי העץ יצא, וסבירא להו להתוספות בהא דקי"ל אי בירך על היין שהכל יצא, אפילו אי יכול עדיין לתקן ברכתו, ויוכל לסיים תוך כדי דיבור בורא פרי הגפן, לא הצריכו אותו חכמים לכך, כיון דיוצא בזה, דכן משמע להתוספות מלשון המשנה דאם אמר שהכל יצא, ואין צריך להחמיר בכך, מיהו אם רוצה לסיים עוד בורא פרי הגפן כדי לעשות כתיקון חז"ל, דאז הוה כמאן דבירך עליו מתחלה בורא פרי הגפן על כן יכול לסיים, והשתא הכא בזה שטעה בדבורו יכול לחזור בו לסיים בורא פרי הגפן, דאז הוה כמאן דבירך מתחלה רק בורא פרי הגפן, דזה הברכה תקינו לו חכמים, אבל אי לא טעה בדבורו אז אין רשאי לחזור בו לסיים בורא פרי הגפן, כיון דלא תיקן כלום בזה, דהוי מ"מ ברכתו בורא פרי העץ לחוד, לכן בורא פרי הגפן שאמר אח"כ לא שייך כלל אל הברכה, נמצא הפסיק בחנם בדבור בין ברכתו להשתיה דאסור, דאפילו להפסיק בשתיקה יותר מכדי דבור דהוי הפסק כדאיתא סימן ר"ו [סעיף ג], כל שכן לדבר דבור שאין שייך אל הברכה, ואפילו אי ספק אם יתקן ברכתו בזה, נמי אסור, כיון דאפילו לכתחלה אין צריך לתקן ברכתו מאחר דכבר יצא בזה, ואם לא יתקן ברכתו עושה בזה איסור להפסיק בין הברכה לשתיה, לכן אסור לחזור לסיים בורא פרי הגפן. אבל בזה שטעה בדבורו ובודאי יתקן ברכתו הראויה כפי תיקון חכמינו ז"ל, על כן יכול לחזור בו. אבל ביום טוב דאין שייך דין הפסק הנזכר לעיל, על כן עשו נפקא מינה לענין דיעבד, וביין דלא שייך נפקא מינה לענין דיעבד, דהא אפילו בעשה בורא פרי העץ על היין יצא, לכן הוצרכו לעשות נפקא מינה לענין לכתחילה. והא דכתבו דין זה בברכות אלו, י"ל דבאלו בודאי בבירור טעה בדבורו, דאי הוה טעי ובירך שהכל על היין, י"ל סבר היה שהוא שכר, אבל בורא פרי העץ על היין ודאי טעה בדבורו, וכן ביום טוב שכבר התפלל תפלה של יום טוב על כרחו ידע שהוא יום טוב, ועל כרחו טעה בדבורו וסיים בשבת. וראיה לזה, שהאגודה [ברכות סימן כו] העתיק דין זה מתוספות בשם הר"ם בלב, ושינה בענין אחר, וז"ל, אי טעה ובירך על השכר בורא פרי הגפן ותוך כדי דבור אמר שהכל יצא ע"ש, הרי משום דעשה נפקא מינה לענין דיעבד שינה ועשה נפקא מינה לענין שכר. סוף דבר נראה לי פשוט אי בירך על היין בורא פרי העץ יצא, וכן משמע דברי כסף משנה פ"ד [דברכות ה"ו] דפסק פת שבירך עליו בורא פרי האדמה יצא, וזה כדברי. זה נראה לי ברורלג].

משנה ברורה סימן רח ס"ק ע

(ע) על הענבים בפה"ג וכו' - ואם בירך על היין בורא פה"ע יש דעות בין הפוסקים [סו] יש אומרים דיצא בדיעבד [סז] וי"א דלא יצא וספק ברכות להקל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף טו

(ד') [י' כג לא' < (סט) אם בדיעבד יב] לב' בירך (ע) על הענבים בפה"ג או אחריהם על הגפן, יצא.

משנה ברורה סימן רו ס"ק ג

לא יצא - כתב מ"א [א] ואותן פירות הגדלים על האילן ומברך בורא פרי האדמה משום דלא נגמר הפרי או שאינו עיקר הפרי וכדלעיל בסימן ר"ב ס"ב וס"ו אם בירך בפה"ע יצא כיון דעכ"פ מין פרי עץ הוא. וכן על פירות האדמה שטובין מבושלין יותר מחיין שדין לברך שהכל כשאוכלן כשהם חיין אם בירך בפה"א יצא [פנים מאירות]:

שער הציין סימן רו ס"ק א

(א) ואף דאבן העוזר ואליה רבה ומאמר מרדכי חולקין עליו ומביאין ראיה נגדו, יש כמה אחרונים שהחזיקו בשיטתו ויישבו הקושיות שעליו, הלא המה הברכי יוסף והמגן גבורים והחיי אדם, וגם הפרי מגדים מיישב הקושיא שעליו, ולפי הנראה גם הפנים מאירות הולך בשיטתו [אך מה שחידש בבוסר שיברך פרי העץ, דחו האחרונים את דבריו], וספק ברכות להקל:

מגן אברהם סימן רו ס"ק א

(א) (פמ"ג) (מחה"ש) בירך על פירות האילן. נ"ל דאותן הגדלים על האילן ומברך בפה"א משום דלא נגמר פרי או שאינן עיקר הפרי אם בירך בפ"ה יצא:

מחצית השקל אורח חיים סימן רו ס"ק א

(א) בירך כו'. נראה לי דאותן כו' אם בירך בורא פרי העץ יצא. ובספר אליה רבה [ס"ק א] חולק וכן בספר אבן העוזר. והביא ראיה ממה שכתוב לעיל ר"ב סעיף ב' מתוך שאין אנו יודעים שיעור פול הלבן לעולם יברך בורא פרי האדמה, עד שיהיה גדול ביותר, עכ"ל. והיינו משום דבזה יוצא ממה נפשך, דאפילו תימא שכבר יצא מתורת בוסר והוי פרי גמור וראוי לברך עליו בורא פרי העץ, מכל מקום האם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. ואם איתא לדברי מ"א, טפי הוי ליה לומר שיברך בורא פרי העץ, דהשתא דמברך בורא פרי האדמה ניהו דלדידן יצא ממה נפשך, מכל מקום לדעת הרמב"ם [ברכות ח, י] דסבירא ליה אם בירך על פירות אילן בורא פרי האדמה לא יצא, א"כ כשמברך על פרי שלא נגמר לגמרי בורא פרי האדמה אפשר דלא יצא (ושמא) [דשמא] כבר נגמר וראוי לברך בורא פרי העץ, וכשברך עליו בורא פרי האדמה לא יצא להרמב"ם. מה שאין כן אי יברך בורא פרי העץ דיוצא לדעת מ"א לכו"ע, דאפילו תימא דלא הוי גמר מכל מקום יצא בברכת בורא פרי העץ. והאריך עוד [באבן העוזר]. ולענ"ד אפשר לומר דעל כרחך לא כתב מ"א דאי בירך על דבר שלא נגמר פריו בורא פרי העץ דיצא, אלא לדידן דקי"ל אם בירך על פרי האילן [בורא פרי האדמה] יצא, משום דעיקר אילן ארעא הוא וגדל מן הקרקע, וכדאיתא [ברכות] דף מ' ע"א, אלמא דאזלינן בתר עיקר יניקתו. א"כ הוא הדין אם בירך על מה שלא נגמר פריו בורא פרי העץ יצא, ניהו דעדיין לא מיקרי פרי העץ, מכל מקום כיון דעיקר יניקתו מן האילן יצא, דאזלינן בתר יניקתו. אבל להרמב"ם דסבירא ליה אם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה לא יצא, אלמא דסבירא ליה דלא אזלינן בתר עיקר יניקתו, א"כ אפשר מודה מ"א דאם בירך על דבר שלא נגמר פריו בורא פרי העץ דלא יצא. וא"כ תו לא קשיא דהוי ליה למימר כיון שאין אנו יודעים שיעור פול הלבן, שיברך בורא פרי העץ כדי לצאת גם ידי הרמב"ם, דזה אינו, דאפילו יברך בורא פרי העץ לא יצא ידי הרמב"ם, א"כ עדיף טפי לברך בורא פרי האדמה דזה מבואר להדיא בגמרא [שם] דאם בירך על פירות אילן בורא פרי האדמה יצא, מה שאין כן לברך בורא פרי העץ כיון שאין זה מבורר להדיא בגמרא דאי בירך על בוסר בורא פרי האדמה דיצא, ניהו דהדין דין אמת: